

Jaume Pla, un noucentista reconegut

Una intensa activitat artística. Una sorprenent qualitat literària.

Un dietari apassionat

Joan Ripoll

A l'hora de preparar aquest text per a la impremta ens arriba la notícia de la mort de Jaume Pla, esdevinguda el dia 7 de desembre, a l'edat de 81 anys. Que aquesta evocació de la seva fructífera tasca d'artista sigui, doncs, un homenatge a la seva memòria i als mèrits de la seva obra, que restarà per sempre com un testimoni exemplar.

La concessió del Premi Sant Joan de Literatura Catalana –instituit des de fa quinze anys per la Fundació Caixa de Sabadell– a Jaume Pla pel seu llibre *De l'art i de l'artista. Dietari (1982-1991)*, ve a confirmar l'alta qualitat literària i artística guanyada per l'autor al llarg de tota una vida. Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya, membre d'honor de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi i guanyador en dues ocasions del Premi Ciutat de Barcelona, Jaume Pla veu reconeguts ara els seus mèrits com a escriptor, faceta menys coneguda que la seva tasca de pintor i gravador, però que, de fet, ha conreat al llarg de la seva vida.

Una intensa activitat artística

Jaume Pla i Pallejà va néixer a Rubí l'any 1914 i començà a pintar de ben jove, amb una formació autodidacta però notablement influïda pel noucentisme imperant a l'època. L'any 1931 feia la seva primera exposició als "Amics de les Arts" de Terrassa i el 1934 començava a publicar crítiques d'art al diari terrassenc "*El Dia*". Es pot dir que, d'aleshores ençà, ambdues dedicacions l'han acompanyat sempre més. Passades les angúnies de la guerra, en els anys quaranta aprèn les tècniques del gravat calcogràfic al costat de l'artista Ramon de Capmany, tot freqüentant el taller que aquest tenia a l'editorial Montaner i Simon, propietat del seu cosí. És així com Pla comença una llarga i fructífera carrera de gravador, en la qual demostra una perícia i sensibilitat extraordinàries, cosa que el porta a divulgar-ne les seves tècniques tot escrivint el llibre *Técnicas del grabado calcográfico y su estampación* (G. Gili, 1956).

Aviat es dedica a il·lustrar amb gravats obres literàries. Inicia així la seva col·lecció de bibliografia "Les Edicions de la Rosa Vera", nom que se li acut tot llegint les poesies de Verdaguier, qui escriu de la rosa vera: "Jo de tota rosa / só la més humil / i la més flairosa", versos ben escaients per al gravat. Les edicions s'inauguren l'any 1944 amb *Les coses benignes*, de Joaquim Ruyra, a la qual seguiran després obres de Rafael Benet, Emili Vilanova, Josep Carner i altres, i entre les quals destacarà *Vint tankas*, de Carles Riba, en què és gravat fins i

tot el text literari. L'any 1949 Pla inicia la "Col·lecció de Gravats Contemporanis", sota el mecenatge de l'empresari Víctor Maria d'Imbert, amic i protector d'artistes i escriptors, que també promouria en aquella època els "Salons d'Octubre", tan decisius per als artistes joves; la idea de Pla era d'editar uns plec amb un gravat i un text literari, però amb la particularitat que fos l'escriptor el qui "il·lustrés" amb el seu text l'obra de l'artista plàstic. Així fou com Pla aconseguí mobilitzar 98 artistes –a molts dels quals ensenyà a gravar– i 118 escriptors, tot aparellant, per exemple, Joaquim Sunyer amb Josep Maria de Sagarra; Josep Granyer amb Pere Quart; Josep Obiols amb J.V. Foix, o Olga Sacharoff amb Clementina Arderiu.

Esdevingut director d'edicions, Pla prepara també unes col·leccions de temes monogràfics encarregats a dotze artistes diferents, i apareixen així *Dotze nus*, *Dotze paisatges urbans de Barcelona*, *Els mesos de l'any*, etc. Després estendria la seva experiència a Madrid, tot creant la sèrie "Los Artistas Grabadores", on col·laboraran artistes com Daniel Vázquez Díaz, Benjamín Palencia o Rafael Zabaleta, i literats com Pedro Laín, Luis Rosales o Vicente Aleixandre. Així mateix, edita unes monografies d'artistes dedicades a Emili Grau Sala, Josep Granyer i el propi Jaume Pla, i il·lustra i edita, per altra banda, llibres com *Castilla*, de Miguel Delibes; *L'Albufera de València*, de Joan Fuster, o *Les comarques del Principat*, de Josep Maria Espinàs, entre molts altres.

Aquesta intensa activitat no l'aparta, però, del conreu de la pintura, que segueix practicant, fidel a la línia noucentista, i derivada de la poètica de les coses, d'arrel cezanniana, malgrat que la seva aportació pictòrica no sigui, a hores d'ara, suficientment valorada. Tanmateix, Francesc Fontbona en dirà: "La pintura de Jaume Pla mostra una construcció sòlida, i atenta sobretot a la representació dels volums", per a puntualitzar després que es tracta d'un "exponent genuí –i més fecund del que sembla– d'aquella pintura que defineix plàsticament com cap altra els anys vint i trenta catalans, i que, en desigual competència amb la línia avantguardista, té una noble i sovint mal compresa continuïtat en els anys posteriors a la Guerra Civil"

Una sorprenent qualitat literària

Certament pot sorprendre que un artista tan polifacètic es reveli com un excel·lent escriptor. Dèiem que Pla començà, de fet, a pintar i escriure de ben jove, tot exercint la crítica d'art, fecta que, d'una manera o altra, ha conreat al llarg de la seva vida. Junt amb aquesta activitat, ha escrit també nombrosos pròlegs a llibres propis i aliens, així com moltes presentacions d'exposicions, entre les quals destacariem les celebrades a les enyorades Galeries Syra, de Barcelona, dedicades al centenari del naixement de Manolo Hugué, Pau Roig, Francesc Domingo, Francesc Gimeno i d'altres. Actualment ha mantingut aquesta faceta a la renovada *Revista de Catalunya*, on ha parlat, amb perfecte coneixement de causa, de Feliu Elias, Josep Mompou, Francesc Serra, Josep Granyer, Miquel Villà, Antoni Vila Arrufat i molts més.

A part del llibre i dels escrits tècnics sobre el gravat, l'any 1960 edita a "Les Edicions de la Rosa Vera" l'estudi sobre *Els gravats de Xavier Nogués*, a qui considera un mestre del gènere; anys més tard publica *Famosos i oblidats. 38 retrats de primer mà* (Edicions de la Campana, 1989), llibre de semblances literàries, plenes d'agudeses i a vegades de mordacitat, sobre els artistes i literats que ha conegut: Josep Carner, Cela, Dalí, Foix, Llorens i Artigues, Marià Mament, Eugeni d'Ors, Picasso i Josep Pla –fins i tot l'actor Richard Widmark–, entre altres: és una galeria inolidable de personatges viscuts que Pla retrata com si els gravés al burí.

En la mateixa línia del testimoniatge literari se situa l'autobiografia *Memòria escrita* (Edicions de la Revista de Catalunya, 1991), en la qual l'autor, tot explicant la seva atzarosa vida, exposa també el seu credo estètic i denuncia els abusos del que anomena "l'art oficial". Un altre llibre on afina el seu judici crític –pintor i escriptor alhora– és el dedicat al seu amic *Francesc Domingo* (Editorial AUSA, 1992), monografia definitiva sobre l'excel·lent dibuixant i l'irregular pintor.

Un dietari apassionat

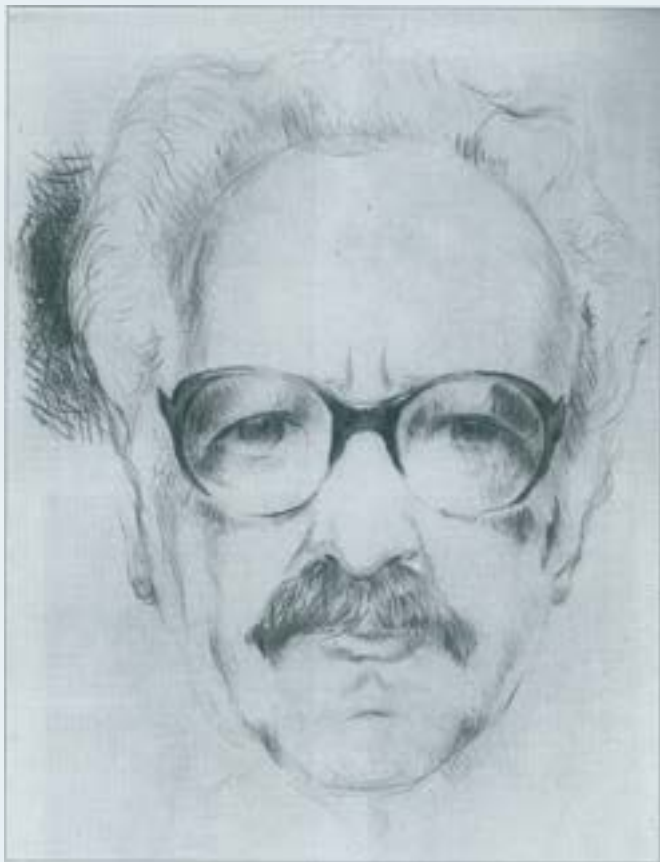
I heus aquí com Jaume Pla –home de dietaris a mig fer– acaba de guanyar un premi literari important amb el seu llibre *De l'art i de l'artista. Dietari (1982-1991)*, crònica puntual i apassionada, escrita dia a dia, de deu anys de la seva vida: confessió autobiogràfica, però també visió crítica i documental dels darrers temps de l'activitat social i artística catalana. L'autor confessa en el pròleg: "La meua mala salut, la inseguretats econòmica i el poc èxit són temes constants, tant com els problemes que comporta la creació artística".

El dietari, efectivament, reflecteix els problemes de l'home i les opinions de l'artista, sovint contundents i categòriques en denunciar les fal·làcies de l'art i de la crítica actuals; així, no s'està d'escriure com és de trist i lamentable de "veure les vaguetats, les vulgaritats, les bestieses, les falses i buides frases pulcrament profundes" que diu cert personatge tot lloant un artista de moda. Altrament, explica les vivències i la lluita davant l'obra que pinta: "He pintat cada dia en el bodegós dels arengs. Gairebé podria dir que és 'dolorosament' realista... Vaig

posar tots els vermells que tinc a la paleta, vaig agafar un pinzell net i vaig pintar sobre la tela ja pintada... La tècnica –o potser l'estratègia– em va anar bé". O com aquella vegada que es queda corprès davant un paisatge inigualable: "...Els cadmis que aquests arbres produeixen representen un espectacle colorístic que no podria comparar amb res del món. No hi ha cap pintura, no hi ha cap pintor que s'hi pugui comparar". Diàleg amb la natura que li fa dir frases com aquesta: "La realitat és inabastable. Vull dir el color de la realitat. Jo procuro acostar-m'hi cada vegada més, tot i sabent que és inabastable".

Diguem, per concloure, que l'estil de Jaume Pla és viu i directe, ple

de color –com s'escau a un artista– però també de sabor; el gust per la frase curta, incisiva, i l'encert en l'adjectivació justa l'emparenten, en certa mesura, amb el seu homònim Josep Pla; ara, com a autor i personatge, ell mateix es recrea com un "homenot" singular.

Autoretrat de Jaume Pla. Punta seca.